

Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (andra avdelningen)

den 31 maj 2018*

”Begäran om förhandsavgörande – Konsumentskydd – Oskäliga villkor i konsumentavtal – Direktiv 93/13/EEG – Artikel 7.1 – Låneavtal uttryckta i utländsk valuta – Nationell lagstiftning enligt vilken särskilda processuella krav ska vara uppfyllda för att oskäliga avtalsvillkor ska kunna göras gällande – Likvärdighetsprincipen – Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna – Artikel 47 – Rätt till ett effektivt domstolsskydd”

I mål C-483/16,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Fővárosi Törvényszék (Överdomstolen för Budapests stad, Ungern) genom beslut av den 29 augusti 2016, som inkom till domstolen den 6 september 2016, i målet

Zsolt Sziber

mot

ERSTE Bank Hungary Zrt.

ytterligare deltagare i rättegången:

Mónika Szeder,

meddelar

DOMSTOLEN (andra avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden M. Ilešič samt domarna A. Rosas, C. Toader, A. Prechal (referent) och E. Jarašiūnas,

generaladvokat: N. Wahl,

justitiesekreterare: handläggaren I. Illéssy,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 24 oktober 2017,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

- ERSTE Bank Hungary Zrt., genom T. Kende och P. Sonnevend, ügyvédek,
- Ungerns regering, genom M.Z. Fehér, i egenskap av ombud,

* Rättegångsspråk: ungerska.

– Europeiska kommissionen, genom par A. Cleenewerck de Crayencour och A. Tokár, båda i egenskap av ombud,

och efter att den 16 januari 2018 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

- 1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 169 FEUF, artiklarna 20, 21, 38 och 47 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (nedan kallad stadgan) och artikel 7.1 och 7.2 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal (EGT L 95, 1993, s. 29; svensk specialutgåva, område 15, volym 12, s. 169), mot bakgrund av artikel 8 i det direktivet och av skäl 47 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/48/EG av den 23 april 2008 om konsumentkreditavtal och om upphävande av rådets direktiv 87/102/EEG (EUT L 133, 2008, s. 66 och rättelser i EUT L 207, 2009, s. 14, EUT L 199, 2010, s. 40, EUT L 234, 2011, s. 46 och EUT L 36, 2015, s. 15).
- 2 Begäran har framställts i ett mål mellan Zsolt Sziber och ERSTE Bank Hungary Zrt. (nedan kallad ERSTE Bank) angående en ansökan om fastställelse av att vissa villkor är oskäliga i ett kreditavtal som ingåtts i samband med ett bostadsköp – ett lån som utbetalats och återbetalats i ungerska forint (HUF) men som registrerats i schweiziska franc (CHF) i enlighet med den växelkurs som var i kraft på betalningsdagen.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

Direktiv 87/102/EEG

- 3 Enligt artikel 2.1 a i rådets direktiv 87/102/EEG av den 22 december 1986, om tillnärmning av medlemsstaternas lagar och andra författningar om konsumentkrediter (EGT L 42, 1987, s. 48; svensk specialutgåva, område 15, volym 7, s. 202) ska det direktivet inte gälla för kreditavtal eller avtal som utlovar kredit som är avsedda att användas huvudsakligen för att förvärva eller behålla äganderätten till mark eller till en befintlig eller projekterad byggnad.

Direktiv 93/13

- 4 I tjugofjärde skälet i direktiv 93/13 anges följande:
”Medlemsstaternas domstolar eller förvaltningsmyndigheter måste förfoga över lämpliga och effektiva medel för att förhindra fortsatt tillämpning av oskäliga villkor i konsumentavtal.”
- 5 I artikel 6.1 i direktiv 93/13 föreskrivs följande:
”Medlemsstaterna skall föreskriva att oskäliga villkor som används i avtal som en näringsidkare sluter med en konsument inte är, på sätt som närmare stadgas i deras nationella rätt, bindande för konsumenten och att avtalet skall förbli bindande för parterna på samma grunder, om det kan bestå utan de oskäliga villkoren.”

6 I artikel 7.1 i direktivet föreskrivs följande:

”Medlemsstaterna skall se till att det i konsumenternas och konkurrenternas intresse finns lämpliga och effektiva medel för att hindra fortsatt användning av oskäligen villkor i avtal som näringsidkare sluter med konsumenter.”

Direktiv 2008/48

7 I artikel 2.2 a i direktiv 2008/48 föreskrivs följande:

”Detta direktiv ska inte gälla följande:

- a) Kreditavtal för vilka det som säkerhet finns en in-teckning eller en annan jämförbar vanligt förekommande säkerhet i en medlemsstat i fast egendom eller för vilka det som säkerhet finns en rättighet med anknytning till fast egendom.”

Ungersk rätt

Den äldre civillagen

8 I 239/A.1 § Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (lag nr IV från år 1959 om införande av civillagen), i dess lydelse som var i kraft till den 14 mars 2014 (nedan kallad den äldre civillagen) föreskrevs följande:

”En part kan väcka talan om fastställelse av att avtalet, eller vissa villkor i avtalet (partiell ogiltighet), är ogiltiga, även om parten inte samtidigt yrkar att följderna av denna ogiltighet ska tillämpas.”

Civillagen

9 I 6:108 § Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (lag nr V från år 2013 om införande av civillagen), som trädde i kraft den 15 mars 2014 (nedan kallad civillagen), föreskrivs följande:

”1. Ett anspråk kan inte göras gällande på grundval av ett ogiltigt avtal och fullgörande av ett sådant avtal kan inte krävas. På yrkande av part ska rätten fastställa de övriga följderna av avtalets ogiltighet, varvid hänsyn ska tas till bestämmelser om preskription och orättmätig besittning.

2. En part kan väcka talan om fastställelse av att avtalet, eller vissa villkor i avtalet (partiell ogiltighet), är ogiltiga, även om parten inte samtidigt yrkar att följderna av denna ogiltighet ska tillämpas.

3. Rätten ska fastställa följderna av avtalets ogiltighet utan att vara bunden av parternas yrkanden. Rätten får emellertid inte tillämpa en utgång i målet som båda parter motsätter sig.”

Lag DH 1

- 10 I 1.1 § Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvény (lag nr XXXVIII från år 2014 om reglering av vissa frågor avseende Kúrias (Högsta domstolen, Ungern) beslut om enhetlig tolkning av nationell rätt gällande låneavtal som ingåtts mellan kreditinstitut och konsumenter) (nedan kallad lag DH 1) anges följande:

”Denna lag är tillämplig på låneavtal som ingåtts med konsumenter mellan den 1 maj 2004 och den dag då denna lag träder i kraft. Vid tillämpning av denna lag omfattar begreppet ’låneavtal som ingåtts med konsumenter’ samtliga låne- eller kreditavtal avseende utländsk valuta (som har registrerats i eller är uttryckta i utländsk valuta och ska återbetalas i HUF) och samtliga låne- eller kreditavtal avseende HUF, eller avtal om finansiell leasing som har ingåtts mellan ett kreditinstitut och en konsument, om de genom hänvisning därtill innefattar standardvillkor eller andra villkor som inte har varit föremål för individuell förhandling mellan parterna i den mening som avses i 3.1 § eller 4.1 §.”

- 11 I 3.1 § 3.2 § i lag DH 1 föreskrivs följande:

”1. Med undantag för avtalsvillkor som förhandlats individuellt, är ett avtalsvillkor i låneavtal med konsumenter, enligt vilket kreditinstitutet föreskriver att köpkursen ska tillämpas vid utbetalningen av de medel som beviljats för förvärvet av den egendom som lånet eller den finansiella leasingen avser, och att säljkursen, eller en annan växelkurs än den som fastställdes vid utbetalningen av medlen, ska tillämpas vid återbetalningen av medlen, ogiltigt.

2. I stället för det villkor som är ogiltigt enligt punkt 1 – och utan att det påverkar tillämpningen av punkt 3 – ska den officiella växelkurs som fastställs av Ungerns centralbank för den berörda utländska valutans tillämpas i förhållande till utbetalningen och återbetalningen av lånet (inbegripet belopp som erläggs i avbetalning och samtliga kostnader, avgifter och provisioner som har uttryckts i utländsk valuta).”

- 12 I 4 § i nämnda lag föreskrivs följande:

”1. Med undantag för avtalsvillkor som förhandlats individuellt, är avtalsvillkor i låneavtal med konsumenter, enligt vilka en ensidig ändring av avtalet är möjlig, oskäligen i den mån en rätt till ensidig höjning av räntor, kostnader och avgifter därigenom föreskrivs. ...

2. Ett sådant avtalsvillkor som avses i punkt 1 är ogiltigt om kreditinstitutet inte har inlett ett tvistemålsförfarande ... eller om rätten har avvisat talan eller avbrutit prövningen av målet, med undantag för de fall då det är möjligt att inleda ett sådant tvistemålsförfarande ... avseende det berörda avtalsvillkoret, men ett sådant förfarande inte har inletts, eller, om det har inletts, rätten inte har fastställt att avtalsklausulen är ogiltigt enligt punkt 2a.

2a. Ett avtalsvillkor som avses i punkt 1 är ogiltigt om rätten har fastställt att det är ogiltigt enligt speciallagen om avräkning av konton i förfaranden som inletts av en tillsynsmyndighet med hänsyn till allmänintresset.

3. I de fall som avses i punkt 2 och punkt 2a ska kreditinstitutet tillsammans med konsumenten göra en avräkning av dennes konto i enlighet med de villkor som fastställs i speciallagen.”

Lag DH 2

- 13 I 37.1–37.3 § Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényben rögzített elszámolás szabályairól és egyes egyéb rendelkezésekről szóló 2014. évi XL. törvény (lag nr XL från år 2014 om tillämpliga regler för avräkning av konton enligt lag nr XXXVIII från år 2014 om reglering av vissa frågor avseende Kúrias (Högsta domstolen) beslut om en enhetlig tolkning av nationell rätt gällande låneavtal som ingåtts mellan kreditinstitut och konsumenter, samt av vissa andra bestämmelser) (nedan kallad DH 2) föreskrivs följande:

”1. Med avseende på avtal som omfattas av tillämpningsområdet för denna lag kan en part yrka att rätten ska fastställa att avtalet eller vissa avtalsbestämmelser är ogiltiga (nedan kallad partiell ogiltighet) – oberoende av skälet till denna ogiltighet – endast om det även yrkas att rätten ska tillämpa rättsföljderna av denna ogiltighet, det vill säga att avtalet förklaras vara giltigt eller ha rättsverkningar fram till den tidpunkt då rätten meddelar sitt avgörande. Om ett sådant yrkande inte framställs – och om denna brist efter anmodan inte rättas till – ska yrkandet avvisas, och talan inte prövas i sak. Om parten yrkar att rätten ska fastställa rättsföljderna av en fullständig eller partiell ogiltighet, ska den även ange vilken rättsföljd som den anser att rätten bör tillämpa. Vad gäller tillämpningen av rättsföljderna ska parten formulera sina yrkanden precist och med sifferuppgifter, inbegripet den avräkning som gjorts mellan parterna.

2. Mot bakgrund av vad som föreskrivs i punkt 1 ska, vad gäller de avtal som omfattas av denna lags tillämpningsområde, talan avvisas, utan kallelser till parterna, eller ärendet avskrivs under pågående förfaranden avseende fullständig eller partiell ogiltighetsförklaring av avtalet, i enlighet med 239/A.1 § i den äldre civillagen eller i 6:108.2 § i civillagen, förutsatt att villkoren i förevarande lag är uppfyllda. Talan ska inte avvisas utan kallelse till parterna eller ärendet avskrivs om den berörda parten, utöver yrkandet om fullständig eller partiell ogiltigförklaring av avtalet, även har framställt ett annat yrkande i samma förfarande. I sådant fall ska det anses att vederbörande inte vidhåller sitt yrkande om ogiltigförklaring. Detta tillvägagångssätt ska även tillämpas i förfaranden som återupptas efter vilandeförklaring.

3. Om talan under ett pågående förfarande inte längre kan avvisas utan kallelse till parterna, ska ärendet avskrivs om parten i sin ansökan (eller i förekommande fall i sitt genkärsmål) inte inom 30 dagar efter att parten delgetts rättens begäran att korrigera bristerna, yrkat fastställelse av rättsföljderna av fullständig eller partiell ogiltigförklaring av avtalet, och inte har angett vilken rättsföljd som den anser bör tillämpas. Ärendet ska inte avskrivs om parten i fråga, utöver yrkandet om fullständig eller partiell ogiltigförklaring av avtalet, även har framställt ett annat yrkande i samma förfarande. I sådant fall ska det anses att vederbörande inte vidhåller sitt yrkande om ogiltigförklaring.”

- 14 I 37/A § i lag DH 2 föreskrivs följande:

”När rätten ska fastställa rättsföljderna av avtalets ogiltighet ska denna, enligt bestämmelserna om avräkning av konton i denna lag på grundval av de uppgifter som framgår av den granskade avräkning som avses i 38.6 §, fastställa parternas betalningsskyldighet.”

- 15 I 38.6 § i lag DH 2 föreskrivs följande:

”Avräkningen ska anses vara granskad om

- a) konsumenten inte inom den tidsfrist som anges i förevarande lag har inkommit med ett klagomål till kreditinstitutet för att bestrida avräkningen, eller inte har inkommit med ett klagomål i vilken vederbörande hävdar att kreditinstitutet inte har gjort någon avräkning,

- b) konsumenten inte inom den tidsfrist som anges i förevarande lag har inlett ett förfarande vid skiljenämnden för finansfrågor,
- c) konsumenten eller kreditinstitutet inte inom den frist som anges i förevarande lag har inlett det icke-kontradiktoriska förfarande som avses i 23.1 § eller det kontradiktoriska förfarande som avses i 23.2 § i förevarande lag,
- d) det beslut som avslutat det icke-kontradiktoriska förfarande som avses i 23.1 § eller det beslut som avslutat det icke-kontradiktoriska förfarande som avses i 23.2 §, som inletts av konsumenten eller finansinstitutet, har vunnit laga kraft.”

Lag DH 3

- 16 I 3.1 § Az egyes fogyasztói kölcsönszerződések devizanemének módosulásával és a kamatszabályokkal kapcsolatos kérdések rendezéséről szóló 2014. évi LXXVII. törvény (lag nr LXXVII från år 2014 om vissa frågor avseende ändringen av den valuta som konsumentkreditavtal uttrycks i, och bestämmelser om ränta) (nedan kallad lag DH 3) anges följande:

”Låneavtal som ingåtts med konsumenter ska, enligt denna lag, anses ha ändrats på det sätt som anges i lagens bestämmelser.”

- 17 I 10 § DH 3 föreskrivs följande:

”Ett kreditinstitut som med konsumenter ingått låneavtal i utländsk valuta eller baserat på en utländsk valuta, för vilket det som säkerhet finns en inteckning, är skyldigt att inom den föreskrivna tidsfristen för avräkning i enlighet med [lag DH 2], omvandla hela den utestående skulden till ett lån uttryckt i HUF (nedan kallat omvandlingen till HUF), när skulden avser ett konsumentkreditavtal som uttryckts i eller baserats på en utländsk valuta, eller följer av ett sådant avtal (inbegripet räntor, avgifter, provisioner och kostnader som betalas i utländsk valuta), vars belopp fastställts på grundval av avräkningen i enlighet med [lag DH 2]. Vid denna omvandling ska den av nedanstående kurser tillämpas som vid referensdatumet var mest förmånlig för konsumenten:

- a) medelvärdet av de officiella växelkurser som fastställts av Ungerns centralbank för den utländska valutans under perioden 16 juni 2014–7 november 2014, eller
- b) den officiella växelkurs som fastställts av Ungerns centralbank den 7 november 2014.”

- 18 I 15/A § i samma lag föreskrivs följande:

”1. I förfaranden som inletts om fastställande av ett konsumentkreditavtals fullständiga (eller partiella) ogiltighet, eller om fastställande av rättsföljderna av en sådan ogiltigförklaring, ska bestämmelserna om omvandling till HUF i förevarande lag även tillämpas på det belopp som konsumentens skuld uppgår till enligt ett låneavtal som uttryckts i eller baserats på en utländsk valuta, vilken fastställts på grundval av avräkningen i enlighet med [lag DH 2].

2. Det belopp som har återbetalats av konsumenten fram till den dag då avgörande meddelas ska räknas av från konsumentens skuld som fastställts i HUF vid referensdatumet för avräkningen.

3. För det fall ett konsumentkreditavtal har förklarats vara giltigt, ska parternas specifika obligatoriska rättigheter och skyldigheter som följer av avräkningen enligt [lag DH 2] fastställas i enlighet med bestämmelserna i förevarande lag.”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

- 19 Den 7 maj 2008 ingick Zsolt Sziber, i egenskap av gäldenär, och Mónika Szeder, i egenskap av medgäldenär, ett låneavtal med ERSTE Bank i syfte att förvärva en bostad. Lånet var uttryckt i CHF men utbetalades och skulle återbetalas i HUF. Låneavtalet registrerades i CHF enligt dagsväxelkursen och ett avtal om fastighetshypotek bilades låneavtalet. Låneavtalet innehöll villkor som innebar att det förelåg en skillnad mellan den växelkurs som var tillämplig på låneutbetalningen och den växelkurs som var tillämplig på återbetalningen av lånet, nämligen ERSTE Banks köpkurs respektive samma banks säljkurs (nedan kallad skillnaden i växelkurs). Vidare gavs enligt samma avtal ERSTE Bank en ensidig möjlighet att göra ändringar i avtalet som gav den banken rätt att höja räntor, kostnader och avgifter (nedan kallad möjligheten till ensidig ändring).
- 20 I sin talan yrkade Zsolt Sziber i första hand att den hänskjutande domstolen skulle fastställa att låneavtalet var ogiltigt i sin helhet på ett flertal grunder. För det första preciserades i avtalet inte beloppen för de månatliga avbetalningar som skulle erläggas till banken, kapitalbelopp eller räntebelopp, vilket innebar att det var omöjligt att fullgöra skyldigheterna enligt avtalet och det var inte möjligt att betala in ett belopp i en utländsk valuta till ett kreditkonto i HUF. För det andra framgick det inte av avtalet vilken växelkurs som skulle tillämpas vid omräkningen av den utländska valutatan. För det tredje hade ERSTE Bank inte genomfört någon lämplig kreditbedömning avseende gäldenärens betalningsförmåga, bland annat med hänsyn till valutarisken. Dessutom var det inte möjligt för konsumenten att bedöma valutariskens omfattning, eftersom denne inte förfogade över tydliga och begripliga uppgifter.
- 21 I andra hand yrkade Zsolt Sziber att Fővárosi Törvényszék (Överdomstolen för Budapests stad, Ungern) skulle fastställa att vissa av avtalsvillkoren var ogiltiga. Han gjorde för det första gällande att punkt VII.2 i låneavtalet var oskäligt, då det inte var möjligt för en konsument att till fullo bedöma valutarisken, eftersom denne inte hade erhållit tydlig och begriplig information. För det andra var punkt VIII.13 i avtalet oskälig då den innebar att information från banken fick inkorporeras i avtalet, vilket – genom att ERSTE Bank gavs rätt att komplettera avtalet – kullkastade jämvikten i avtalsförhållandet mellan parterna. För det tredje gjorde Zsolt Sziber gällande att punkt II.1 i låneavtalet, avseende beräkning av månatliga avbetalningar på grundval av information från banken, punkt III.2 i samma avtal, avseende räntesatser och deras varierande nivåer samt punkt III.3 i nämnda avtal, avseende rätten att höja räntesatsen, utgjorde oskäliga avtalsvillkor.
- 22 Den hänskjutande domstolen har påpekat för Zsolt Sziber att det ankommer på honom att ändra sin talan, bland annat med beaktande av 37 § i lag DH 2. Zsolt Sziber ska därvid ange de rättsföljder som han avser att en eventuell fastställelse av att det ifrågavarande låneavtalet är ogiltigt ska få och han ska vidare komplettera den avräkning som avses i 38.6 § i lag DH 2, så att de belopp framgår som han anser sig ha betalat som en följd av de punkter som eventuellt utgör oskäliga avtalsvillkor utöver de avtalsvillkor som redan beaktats inom ramen för nämnda avräkning, det vill säga de punkter som anges i 3 och 4 §§ i lag DH 1.
- 23 Även om den hänskjutande domstolen har konstaterat att Zsolt Sziber vid upprepade tillfällen har ändrat sin ansökan, så har denne trots uppmaning från den hänskjutande domstolen inte inkommit med någon inlägga om ändring av ansökan. Den hänskjutande domstolen har angett att förfarandet därför, i princip, ska avskrivas utan att målet prövas i sak.
- 24 Som svar på en fråga från domstolen, har den hänskjutande domstolen inte desto mindre förklarat att tvisten fortfarande är anhängig vid den.
- 25 Den hänskjutande domstolen undrar om inte unionsrätten utgör hinder för bestämmelserna i lagarna DH 1 och DH 2, enligt vilka två villkor som återfinns i de flesta avtal som uttrycks i utländsk valuta, nämligen villkoret rörande skillnaden i växelkurs och villkoret rörande möjligheten till ensidig ändring av avtalet, anses vara oskäliga och kreditinstitutet är skyldigt att göra en avräkning med avseende på

nämnda villkor, och vidare enligt vilka konsumenten är skyldig att ange den rättsföljd som denne anser att fullständig eller partiell ogiltighet av låneavtalet i fråga ska få och ange sina anspråk med avseende på de andra villkor, utöver nämnda två villkor, som eventuellt anses vara oskäligen, samtidigt som låntagare som har ingått avtal som inte är uttryckta i utländsk valuta inte är skyldiga att inkomma med sådana uppgifter och yrkanden.

26 Den hänskjutande domstolen har dessutom påpekat att sistnämnda låntagare har möjlighet att begära tillämpning av rättsföljden av ogiltighet som består i att återställa den situation som förelåg före ingåendet av låneavtalet i fråga, vilken ofta är mera förmånlig, medan 37 § i lag DH 2 utesluter denna möjlighet för de låneavtal som omfattas av den lagens tillämpningsområde.

27 Mot denna bakgrund beslutade Fővárosi Törvényszék (Överdomstolen för Budapests stad) att vilandeförklara målet och ställa följande frågor till domstolen:

”1) Ska följande unionsrättsliga bestämmelser, det vill säga [artikel 169.1 och 169.2 FEUF] jämförd med artikel 169.3 FEUF, artikel 38 i [stadgan], artikel 7.1 och 7.2 i [direktiv 93/13], jämförd med artikel 8 i samma direktiv, och skäl 47 i [direktiv 2008/48], tolkas så,

att nämnda unionsrättsliga bestämmelser utgör hinder mot, och utesluter tillämpningen av, en nationell bestämmelse som uppställer ytterligare krav

till skada för en part (kärande eller svarande) som, i egenskap av konsument, mellan den 1 maj 2004 och den 26 juli 2014 har ingått ett låneavtal innehållande oskäligen avtalsvillkor som ger [möjlighet till ensidig ändring], eller oskäligen avtalsvillkor som avser [skillnaden i växelkurs],

när dessa ytterligare krav bland annat föreskriver att det, för att i domstol med framgång kunna göra gällande sådana rättigheter som ogiltighet av ovannämnda avtal medför, är nödvändigt att inge en inlaga (i synnerhet en stämningsansökan, en inlaga om ändring av denna stämningsansökan, en invändning om ogiltighet som åberopas i en talan som väckts mot konsumenten, ändring av en sådan invändning, genkärsmål eller ändring av genkärsmål) som, för att rätten ska kunna avgöra tvisten i sak, måste ha ett visst innehåll,

medan andra parter som inte ingått ett låneavtal i egenskap av konsument, samt parter som under samma tidsperiod och i egenskap av konsument har ingått låneavtal som inte faller inom ovannämnda kategori, inte är skyldiga att inkomma med en inlaga med ett på detta sätt fastställt innehåll?

2) Ska de unionsrättsliga bestämmelser som angetts i [den första frågan] ovan tolkas så, att de – oavsett om domstolen besvarar den frågan, som är av mer allmän karaktär än [förevarande fråga], jakande eller nekande – utgör hinder för att de ytterligare tvingande krav som anges nedan [a–c] tillämpas på en part som i egenskap av konsument har ingått ett sådant låneavtal som avses i [första frågan] när

a) en stämningsansökan, en inlaga om ändring av denna stämningsansökan, en invändning om ogiltighet som åberopas i en talan som väckts mot konsumenten, ändring av en sådan invändning, genkärsmål eller ändring av genkärsmål som i ett domstolsförfarande ska inges av en part (kärande eller svarande) som har ingått ett låneavtal i egenskap av konsument som avses i [den första frågan], endast kan upptas till sakprövning om det av inlagan framgår att,

parten inte endast yrkar att rätten ska fastställa att ett sådant låneavtal som avses i [den första frågan] är helt eller delvis ogiltigt, utan även yrkar att rätten ska tillämpa den rättsföljd som följer av fullständig ogiltighet,

medan andra parter som inte ingått ett låneavtal i egenskap av konsumenter, samt parter som under samma tidsperiod och i egenskap av konsumenter har ingått låneavtal som inte faller inom ovannämnda kategori, inte är skyldiga att inkomma med en inlaga med ett på detta sätt fastställt innehåll?

- b) en stämningsansökan, en inlaga om ändring av denna stämningsansökan, en invändning om ogiltighet som åberopas i en talan som väckts mot konsumenten, ändring av en sådan invändning, genkärsmål eller ändring av genkärsmål som i ett domstolsförfarande ska inges av en part (kärande eller svarande) som har ingått ett låneavtal i egenskap av konsument som avses i [den första frågan], endast kan upptas till sakprövning om det av inlagan framgår att,

käranden inte, i tillägg till att rätten ska fastställa att det avtal som parten ingått i egenskap av konsument som avses i [den första frågan] ovan ska ogiltigförklaras i sin helhet, yrkar att rätten, bland de rättsföljder som följer av fullständig ogiltighet, ska tillämpa den rättsföljd som består i att återställa den situation som rådde innan avtalet ingicks,

medan andra parter som inte ingått ett låneavtal i egenskap av konsumenter, samt parter som under samma tidsperiod och i egenskap av konsumenter har ingått låneavtal som inte faller inom ovannämnda kategori, inte är skyldiga att inkomma med en inlaga med ett på detta sätt fastställt innehåll?

- c) en stämningsansökan, en inlaga om ändring av denna stämningsansökan, en invändning om ogiltighet som åberopas i en talan som väckts mot konsumenten, ändring av en sådan invändning, genkärsmål eller ändring av genkärsmål som i ett domstolsförfarande ska inges av en part (kärande eller svarande) som har ingått ett låneavtal i egenskap av konsument som avses i fråga 1, endast kan upptas till sakprövning om det av inlagan framgår att,

en matematiskt sett oerhört komplicerad avräkning (som regleras av nationell rätt) – som ska beräknas även med beaktande av bestämmelserna för valutaomräkning av HUF – avseende perioden från och med det att avtalet ingicks till och med det datum då stämningsansökan ingavs,

som ska innehålla en ingående specifikation, som kan kontrolleras aritmetiskt, över de belopp som ska erläggas enligt låneavtalet, betalningar som käranden har gjort, utestående betalningar enligt avtalet, utan att beakta de ogiltiga avtalsbestämmelserna, samt skillnaden mellan dessa belopp, och som anger det belopp som den part som i egenskap av konsument ingick låneavtalet enligt [den första frågan] fortfarande är skyldig kreditinstitutet, eller eventuellt har betalat för mycket,

medan andra parter som inte ingått ett låneavtal i egenskap av konsumenter, samt parter som under samma tidsperiod och i egenskap av konsumenter har ingått låneavtal som inte faller inom ovannämnda kategori, inte är skyldiga att inkomma med en inlaga som med ett på detta sätt fastställt innehåll?

- 3) Ska de unionsrättsliga bestämmelser som angetts i [den första frågan] ovan tolkas så, att ett åsidosättande av dessa bestämmelser, med hänsyn till de ytterligare krav som angetts ovan [den första och den andra frågan]

samtidigt utgör ett åsidosättande av artiklarna 20, 21 och 47 i [stadgan],

även med beaktande av den omständigheten (delvis även i frågorna 1 och 2) att medlemsstaternas domstolar ska tillämpa unionsrätten på området för konsumentskydd, även i mål som saknar gränsöverskridande aspekter, det vill säga i rent interna situationer, i enlighet med [punkt 23 i dom av den 5 december 2000, Guimont (C-448/98, EU:C:2000:663)] och [punkt 28 i dom av den 10 maj 2012, Duomo Gpa m.fl. (C-357/10–C-359/10, EU:C:2012:283)] samt [punkt 39 i beslut av

den 3 juli 2014, Tudoran (C-92/14, EU:C:2014:2051)]? Eller ska detta betraktas som en gränsöverskridande situation redan på grund av den omständigheten att de låneavtal som avses i [den första frågan] ovan är så kallade låneavtal 'avseende utländsk valuta'?"

Prövning av tolkningsfrågorna

Inledande synpunkter

- 28 Domstolen framhåller inledningsvis att varken direktiv 2008/48, som den hänskjutande domstolen har hänvisat till i sina frågor, eller rådets direktiv 87/102 som föregick förstnämnda direktiv och som i enlighet med de uppgifter som följer av handlingarna i målet är tillämpligt i tiden (*ratione temporis*) med beaktande av omständigheterna i det enskilda fallet – är tillämpliga i det nationella målet. Det föreskrivs i artikel 2.2 a i det förstnämnda direktivet att det direktivet inte ska gälla kreditavtal för vilka det som säkerhet finns en in-teckning eller en annan jämförbar vanligt förekommande säkerhet i en medlemsstat i fast egendom eller för vilka det som säkerhet finns en rättighet med anknytning till fast egendom. Vidare föreskrivs det i artikel 2.1 a i sistnämnda direktiv att det direktivet inte ska gälla för kreditavtal som är avsedda att användas huvudsakligen för att förvärva eller behålla äganderätten till mark eller till en befintlig eller projekterad byggnad. Det framgår emellertid av beslutet om hänskjutande att det som säkerhet finns en in-teckning för det avtal som är aktuellt i det nationella målet och att det har ingåtts i syfte att en bostad ska förvärvas.
- 29 Direktiv 93/13 däremot avser oskäligen villkor i konsumentavtal. Med beaktande av föremålet för det nationella målet ska det göras en tolkning av detta direktiv, mot bakgrund av relevanta bestämmelser i stadgan, bland annat artikel 47 i stadgan om rätten till ett effektivt domstolsskydd.

Den första och den andra frågan

- 30 Den hänskjutande domstolen har genom den första och den andra frågan, som ska prövas tillsammans, i huvudsak sökt klarhet i om artikel 7 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att den utgör hinder för nationella bestämmelser i vilka det uppställs särskilda processuella krav, såsom dem som är i fråga i det nationella målet, med avseende på talan som väcks av konsumenter som har ingått låneavtal uttryckt i utländsk valuta som innehåller en bestämmelse om skillnad i växelkurs och/eller en bestämmelse som rör möjligheten till ensidig ändring.
- 31 Domstolen erinrar inledningsvis om att medlemsstaterna enligt artikel 6.1 i direktivet ska föreskriva att oskäligen villkor som används i avtal som en näringsidkare sluter med en konsument inte är, på sätt som närmare stadgas i deras nationella rätt, bindande för konsumenten och att avtalet ska förbli bindande för parterna på samma grunder, om det kan bestå utan de oskäligen villkoren.
- 32 Vad gäller följderna av att en bestämmelse i ett avtal mellan en konsument och en näringsidkare fastställs vara oskäligen, är de nationella domstolarna endast skyldiga att underlåta att tillämpa ett oskäligt avtalsvillkor så att villkoret inte får några bindande verkningar för konsumenten (se, för ett liknande resonemang, dom av den 21 januari 2015, Unicaja Banco och Caixabank, C-482/13, C-484/13, C-485/13 och C-487/13, EU:C:2015:21, punkt 28 och där angiven rättspraxis). Unionslagstiftarens syfte med direktiv 93/13 är nämligen att återställa jämvikten mellan parterna samtidigt som giltigheten av avtalet som sådant i princip upprätthålls och inte att alla avtal innehållande oskäligen villkor ska ogiltigförklaras (se, för ett liknande resonemang, dom av den 15 mars 2012, Pereničová och Perenič, C-453/10, EU:C:2012:144, punkt 31).
- 33 Det framgår dessutom av artikel 7.1 i direktiv 93/13, jämförd med tjugofjärde skälet i direktivet att medlemsstaterna ska se till att medlemsstaternas domstolar eller förvaltningsmyndigheter förfogar över lämpliga och effektiva medel för att förhindra fortsatt tillämpning av oskäligen villkor i avtal som

näringsidkare sluter med konsumenter. Domstolen har härvidlag erinrat om arten och vikten av det allmänintresse som ligger till grund för det skydd som ges konsumenterna, vilka befinner sig i underläge i förhållande till näringsidkarna (se, för ett liknande resonemang, dom av den 21 december 2016, Gutiérrez Naranjo m.fl., C-154/15, C-307/15 och C-308/15, EU:C:2016:980, punkt 56 och där angiven rättspraxis).

- 34 Domstolen har preciserat att även om det följaktligen åligger medlemsstaterna att genom sin nationella rätt definiera kriterierna för när det kan anses fastställt att det föreligger ett oskäligt villkor i ett avtal och när de konkreta rättsverkningarna av en sådan fastställelse uppkommer, måste emellertid en sådan fastställelse göra det möjligt att återställa den rättsliga och faktiska situation som konsumenten hade befunnit sig i om detta oskäliga avtalsvillkor inte hade förelegat, i synnerhet genom att det finns en rätt till återbäring av de prestationer som näringsidkaren felaktigt erhållit, till konsumentens nackdel, på grundval av det oskäliga villkoret (dom av den 21 december 2016, Gutiérrez Naranjo m.fl., C-154/15, C-307/15 och C-308/15, EU:C:2016:980, punkt 66).
- 35 Domstolen har visserligen redan, i flera avseenden och med beaktande av de krav som uppställs i artiklarna 6.1 och 7.1 i direktiv 93/13, angett på vilket sätt den nationella domstolen ska säkerställa skyddet av de rättigheter som konsumenterna tillerkänns genom detta direktiv. I unionsrätten harmoniseras emellertid i princip inte förfarandena för bedömning av avtalsvillkor som påstås vara oskäliga. Sådana förfaranden omfattas således av medlemsstaternas interna rättsordningar. Bestämmelserna om dessa förfaranden får emellertid inte vara mindre förmånliga än de som avser liknande situationer som omfattas av nationell rätt (likvärdighetsprincipen) och de ska medföra att det föreligger ett effektivt domstolsskydd i enlighet med artikel 47 i stadgan (se, för ett liknande resonemang, dom av den 14 april 2016, Sales Sinués och Drame Ba, C-381/14 och C-385/14, EU:C:2016:252, punkt 32 och där angiven rättspraxis).
- 36 Domstolen kommer att pröva den nationella domstolens tolkningsfrågor mot bakgrund av dessa principer.
- 37 Vad för det första beträffar likvärdighetsprincipen ska det påpekas att i förevarande fall gäller särskilda bestämmelser för den grupp av konsumenter som, med ett kreditinstitut med avseende på en viss tidsperiod, har ingått ett låneavtal i utländsk valuta som innehåller sådana villkor som avses i 3.1 § och/eller 4.1 § i lagen DH 1. Det första villkoret ska enligt dessa bestämmelser anses vara oskäligt och ogiltigt, medan det andra villkoret presumeras vara oskäligt.
- 38 Enligt 37.1 § i lag DH 2 kan de yrkanden som konsumenten ska framställa inom ramen för ett domstolsförfarande avseende ett avtal som innehåller de båda villkor som avses i 3.1 § och 4.1 § i lag DH 1 endast tas upp till sakprövning och bifallas, för det första, om låntagaren även yrkar att rätten ska tillämpa rättsföljderna av denna ogiltighet, för det andra om låntagaren inte yrkar att rätten, bland rättsföljderna av fullständig ogiltighet, ska tillämpa den rättsföljd som består i att den situation som förelåg före ingåendet av avtalet i fråga ska återställas, och för det tredje om låntagaren inkommer med en avräkning varav de belopp som felaktigt betalats framgår.
- 39 Enligt den hänskjutande domstolen kan dessa tre villkor inte tillämpas med avseende på talan rörande låneavtal som ingåtts med konsumenter och som inte innehåller något villkor som rör skillnaden i växelkurs eller möjligheten till ensidig ändring. De bestämmelser som är tillämpliga i dessa fall, bland annat 239/A § i den äldre civillagen och 6:108 i civillagen, innebär inte att käranden är skyldig att ange de rättsföljder som den yrkar att den nationella domstolen ska tillämpa vid en eventuell fullständig eller partiell ogiltighet av låneavtalet i fråga, och inte heller att precisera sitt yrkande genom att ange en avräkning av det slag som krävs enligt de omtvistade bestämmelserna.

- 40 Eftersom det, enligt nationell rätt, ankommer på konsumenten att uppfylla särskilda krav för det fall att det är fråga om ett mål som omfattas av 37 § i lag DH 2 för att talan ska kunna prövas och målet avgöras i sak, har den hänskjutande domstolen anmodat konsumenten att komplettera sin ansökan i enlighet med den bestämmelsen. Däremot innebär det förfarande som är tillämpligt på de fall som avses i föregående punkt inte att konsumenten ska uppfylla sådana krav.
- 41 Domstolen framhåller emellertid att det i syfte att fastställa huruvida dessa två förfaranden som reglerar liknande situationer i den mening som avses i den rättspraxis som nämnts i punkt 35 i denna dom, uteslutande ankommer på den nationella domstolen, som har direkt kunskap om de tillämpliga processuella reglerna, att avgöra likheten mellan talan i de berörda målen vad beträffar saken, bakgrunden och de väsentliga beståndsdelarna (se, för ett liknande resonemang, dom av den 12 februari 2015, *Baczó och Vizsnyiczai*, C-567/13, EU:C:2015:88, punkt 44 och där angiven rättspraxis).
- 42 Under dessa omständigheter och vid antagandet att sådan likhet konstateras föreligga, ska det prövas huruvida de processuella regler som gäller för talan som grundas på direktiv 93/13, såsom dem som är i fråga i det nationella målet, är mindre förmånliga än de som uteslutande grundas på nationell rätt.
- 43 Såsom generaladvokaten i huvudsak har påpekat i punkt 47 i sitt förslag till avgörande innebär införandet av ytterligare processuella krav för konsumenten som har rättigheter enligt unionsrätten inte i sig att dessa processuella regler är mindre förmånliga för konsumenten. Frågan huruvida dessa krav uppfyllts ska nämligen bedömas med beaktande av de processuella bestämmelsernas funktion i förfarandet som helhet vid de olika nationella domstolarna samt med beaktande av hur förfarandet är utformat och bestämmelsernas särdrag (se, för ett liknande resonemang, dom av den 27 juni 2013, *Agrokonsulting-04*, C-93/12, EU:C:2013:432, punkt 38 och där angiven rättspraxis).
- 44 Det framgår av lydelsen i 3.1 § och 4.1 § i lag DH 1 att den ungerska lagstiftaren har haft för avsikt att två slags villkor ska anses vara oskäligen. De återfinns i de flesta låneavtal som uttrycks i utländsk valuta och som ingåtts mellan en konsument och en näringsidkare, varvid det ena villkoret avser skillnaden i växelkurs och det andra möjligheten till ensidig förändring. Enligt de förklaringar som den ungerska regeringen har lämnat, gör kreditinstitutet – i syfte att med tillämpning av den officiella växelkurs som Ungerns centralbank har fastställt för den aktuella utländska valutan beräkna det överskott som konsumenten har betalat mot bakgrund av att villkoren är oskäligen – en avräkning som konsumenten i förekommande fall kan bestrida.
- 45 Det framgår av de handlingar som inkommit till domstolen att, med hänsyn till det stora antalet låneavtal uttryckt i utländsk valuta som ingåtts med konsumenter i Ungern och som innehåller de båda villkor som angetts i föregående punkt, har den nationella lagstiftaren avsett att förkorta och förenkla förfarandet vid de nationella domstolarna, bland annat genom att anta lag DH 2. I liknande mål, som inte avser rättigheter som följer av unionsrätten, räcker det inte att fastställa att ett eller flera avtalsvillkor är oskäligen för att slutgiltigt kunna avgöra tvisten. Om konsumenten begär att den nationella domstolen fastställer rättsföljderna av en delvis eller fullständig ogiltigförklaring av avtalet i fråga och fastställer de belopp som eventuellt betalats felaktigt, ska detta göras inom ramen för ett andra förfarande.
- 46 Det framgår dessutom av 38.6 § i lag DH 2 att den avräkning som kreditinstitutet gör blir slutgiltig i den mån som konsumenten inte bestrider den. Enligt de förklaringar som den ungerska regeringen lämnat vid förhandlingen, ankommer det inte på konsumenten att göra beräkningen av överbetalningen, förutom om vederbörande gör gällande att andra påstått oskäligen villkor än de båda villkor som den lagen avser ska ogiltigförklaras. I ett sådant fall ska konsumenten närmare ange det belopp som denne anser sig ha betalat felaktigt till följd av tillämpningen av dessa andra villkor.

- 47 Ett sådant krav som, enligt den ungerska regeringen, endast är ett konkret uttryck för den allmänna regel som gäller för civilrättsliga förfaranden, enligt vilken yrkandena ska formuleras precist och innehålla sifferuppgifter, förefaller inte vara mindre förmånligt än de regler som gäller för liknande talan som grundas på nationell rätt, vilket det emellertid ankommer på den hänskjutande domstolen att pröva.
- 48 Under dessa omständigheter kan de formella krav som är i fråga i det nationella målet – med beaktande av deras plats i det system som den ungerska lagstiftaren infört och som har till syfte att inom rimlig tid avgöra ett stort antal tvister rörande låneavtal som uttryckts i utländsk valuta och som innehåller oskäliga villkor – i princip inte anses vara mindre förmånliga än de som avser liknande talan som inte rör de rättigheter som följer av unionsrätten. Följaktligen kan, med förbehåll för den prövning som det ankommer på den hänskjutande domstolen att göra, sådana krav inte anses vara oförenliga med principen om likvärdighet.
- 49 Vad för det andra gäller principen om rätt till ett effektivt domstolsskydd, framhåller domstolen att medlemsstaternas skyldighet att fastställa processuella regler som säkerställer skyddet av de rättigheter för enskilda som följer av direktiv 93/13 mot användningen av oskäliga villkor inbegriper ett krav på ett effektivt domstolsskydd, vilket även har stadfäst i artikel 47 i stadgan. Detta skydd måste gälla såväl fastställandet av vilka domstolar som är behöriga att pröva en talan som grundar sig på unionsrätten som fastställandet av de processuella reglerna för väckandet av en sådan talan (se, för ett liknande resonemang, dom av den 17 juli 2014, Sánchez Morcillo och Abril García, C-169/14, EU:C:2014:2099, punkt 35 och där angiven rättspraxis).
- 50 Domstolen har emellertid redan slagit fast att konsumentskyddet inte är absolut (dom av den 26 januari 2017, Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, punkt 47). Den omständigheten att ett särskilt förfarande omfattas av vissa processuella krav som konsumenten måste uppfylla för att kunna göra gällande sina rättigheter innebär således inte att vederbörande inte omfattas av ett effektivt domstolsskydd. Även om det enligt direktiv 93/13 i tvister mellan en näringsidkare och en konsument krävs ett faktiskt ingripande från någon annan än de avtalsslutande parterna, nämligen den nationella domstol som är behörig att pröva sådana tvister, krävs det i princip inte, för att principen om rätt till ett effektivt domstolsskydd ska anses ha iakttagits, att den domstol vid vilken målet anhängiggjorts anmodar konsumenten att inkomma med vissa uppgifter till stöd för sina yrkanden (se, analogt, dom av den 1 oktober 2015, ERSTE Bank Hungary, C-32/14, EU:C:2015:637, punkt 62).
- 51 Det är visserligen riktigt att de processuella regler som är aktuella i det nationella målet kräver en ytterligare ansträngning från konsumentens sida. Det står emellertid klart att dessa regler, i den mån som de har till syfte att minska belastningen på rättsväsendet, med beaktande av det stora antalet tvister av det aktuella slaget, har inrättats på grund av en exceptionell situation och för att tillgodose ett allmänintresse av god rättsskipning. Nämnade regler kan som sådana ges företräde framför enskildas intressen (se, för ett liknande resonemang, dom av den 12 februari 2015, Baczó och Vizsnyiczai, C-567/13, EU:C:2015:88, punkt 51 och där angiven rättspraxis), förutsatt att de inte går utöver vad som är nödvändigt för att uppnå det eftersträvade målet.
- 52 I förevarande fall, med beaktande av syftet att minska belastningen på rättsväsendet, förefaller det inte – vilket det emellertid ankommer på den hänskjutande domstolen att pröva – som om regler som innebär att konsumenten är skyldig att lämna in sifferuppgifter, vilka åtminstone delvis består i en avräkning som redan gjorts av det berörda kreditinstitutet, och att precisera vilken rättsföljd som den anser att den nationella domstolen bör tillämpa om det aktuella låneavtalet, eller vissa av dess villkor, skulle anses vara ogiltiga, är så komplicerade och innefattar krav som är så betungande att de i oproportionerligt hög grad påverkar rätten till ett effektivt domstolsskydd för konsumenten.
- 53 Vad vidare beträffar frågan huruvida den omständigheten att konsumenten saknar möjlighet att yrka att rätten beslutar om ett återställande av den situation som förelåg före ingåendet av låneavtalet – då det i 37 § i lag DH 2 föreskrivs att en part endast får yrka att rätten ska fastställa att sådana låneavtal

som avses i lag DH 1 är ogiltiga om det även yrkas att avtalet förklaras vara giltigt eller ha rättsverkningar fram till den tidpunkt då den nationella domstolen meddelar sitt avgörande – strider mot rätten till ett effektivt domstolsskydd, ankommer det på den hänskjutande domstolen att pröva huruvida det, under sådana förhållanden, kan anses att, i enlighet med den praxis från domstolen som nämnts i punkt 34 i förevarande dom, ett fastställande av att villkoren i nämnda avtal är oskäligen gör det möjligt att återställa den rättsliga och faktiska situation som konsumenten skulle ha befunnit sig i om dessa oskäligen villkor inte hade förelegat, bland annat genom att föreskriva en rätt till återbäring av de prestationer som näringsidkaren felaktigt erhållit, till konsumentens nackdel, på grundval av de oskäligen villkoren.

- 54 Som svar på domstolens frågor i detta hänseende, angav ERSTE Bank och den ungerska regeringen vid den muntliga förhandlingen att konsumenten under det särskilda förfarande som föreskrivs i 37 § i lag DH 2 inte endast har möjlighet att begära återbetalning av belopp som felaktigt betalats som en följd av kreditinstitutets tillämpning av de båda särskilda villkor som avses i 3 och 4 §§ i lag DH 1, utan även kan erhålla ersättning med anledning av följderna av tillämpningen av andra villkor som kan anses oskäligen. Om så är fallet, eller om något annat effektivt rättsmedel står till konsumentens förfogande som gör det möjligt att begära återbetalning av de belopp som felaktigt betalats i enlighet med dessa andra villkor, vilket det ankommer på den hänskjutande domstolen att pröva, utgör inte kravet på att det skydd som eftersträvas genom direktiv 93/13 ska vara effektivt hinder för sådana processuella regler som dem som är i fråga i det nationella målet.
- 55 Av det anförda följer att den första och den andra frågan ska besvaras enligt följande. Artikel 7 i direktiv 93/13 ska tolkas så att den i princip inte utgör hinder för nationella bestämmelser i vilka det uppställs särskilda processuella krav, såsom dem som är i fråga i det nationella målet, med avseende på talan som väcks av konsumenter som har ingått ett låneavtal uttryckt i utländsk valuta som innehåller en bestämmelse om skillnad i växelkurs och/eller en bestämmelse som rör möjligheten till ensidig ändring, under förutsättning att ett fastställande av att villkoren i ett sådant avtal är oskäligen gör det möjligt att återställa den rättsliga och faktiska situation som konsumenten skulle ha befunnit sig i om dessa oskäligen villkor inte hade förelegat.

Den tredje frågan

- 56 Den hänskjutande domstolen har ställt den tredje frågan i huvudsak för att få klarhet i om direktiv 93/13 ska tolkas så att det är tillämpligt även på situationer som inte innehåller gränsöverskridande inslag.
- 57 Domstolen erinrar om att det följer av fast rättspraxis att bestämmelserna i EUF-fördraget om fri rörlighet inte är tillämpliga på verksamheter som i alla relevanta avseenden är begränsade till en och samma medlemsstat (se, för ett liknande resonemang, dom av den 15 november 2016, Ullens de Schooten, C-268/15, EU:C:2016:874, punkt 47 och där angiven rättspraxis).
- 58 Såsom generaladvokaten har påpekat i punkt 70 i sitt förslag till avgörande, avser det nationella målet dock inte fördragets bestämmelser om fri rörlighet, utan unionslagstiftning som harmoniserar medlemsstaternas lagstiftning på ett visst rättsområde. Följaktligen är bestämmelserna i unionslagstiftningen tillämpliga trots att det är fråga om en rent intern situation i det nationella målet.
- 59 Härav följer att direktiv 93/13 ska tolkas så, att det även är tillämpligt på situationer som saknar gränsöverskridande inslag.

Rättegångskostnader

⁶⁰ Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (andra avdelningen) följande:

- 1) **Artikel 7 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal ska tolkas så, att den i princip inte utgör hinder för nationella bestämmelser i vilka det uppställs särskilda processuella krav, såsom dem som är i fråga i det nationella målet, med avseende på talan som väcks av konsumenter som har ingått ett låneavtal uttryckt i utländsk valuta som innehåller en bestämmelse enligt vilken det föreligger en skillnad mellan den växelkurs som är tillämplig vid låneutbetalningen och den växelkurs som är tillämplig vid återbetalningen av lånet, och/eller en bestämmelse som ger långivaren ensidig möjlighet till höjning av räntor, kostnader och avgifter, under förutsättning att ett fastställande av att villkoren i ett sådant avtal är oskäliga gör det möjligt att återställa den rättsliga och faktiska situation som konsumenten skulle ha befunnit sig i om dessa oskäliga villkor inte hade förelegat.**
- 2) **Direktiv 93/13 ska tolkas så, att det även är tillämpligt på situationer som saknar gränsöverskridande inslag.**

Underskrifter